

Список використаної літератури

1. В області розпочалась профорієнтаційна робота за новою концепцією : Електронний ресурс. Режим доступу до статті: http://www.dcz.gov.ua/zhy/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=DB3229CDA931392E3FA259969C67C55D?art_id=2925026.
2. Мокляк В. М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – поч. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. М. Мокляк. – Полтава, 2011. – 20 с.
3. Семеновська Л. А. Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття) : монографія / Лариса Семеновська. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 344 с. – Бібліогр. : с. 290-337.
4. Юрій М. Ф. Людина і світ / М. Ф. Юрій. – К. : Дакор, 2006. – 460 с.

Олена Ільченко, Лілія Сологуб

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах деформації суспільної свідомості дуже гостро постала проблема формування творчої, самостійної і активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. З огляду на це, особливої актуальності набуває визначення нових пріоритетів у підготовці висококваліфікованих професійних кадрів, інженерно-технічних та економіко-управлінських фахівців. Її зміст і організація повинні орієнтуватися не лише на адаптацію особистості до виробничих умов, а й на формування в неї широкої трудової культури на ґрунті цілісної системи наукових знань про сучасне виробництво й інноваційні промислові технології.

В академічному словнику української мови політехнізм розглядається як *система навчання, яка передбачає теоретичне і практичне ознайомлення з основними галузями сучасного виробництва*. Однією з важливих особливостей підготовки кваліфікованих робітників при високих темпах технічного прогресу є розширення кваліфікації робітника, тобто застосування елементів політехнізму в праці. У наш час проблема реалізації ідеї політехнізму майже не досліджується педагогічною наукою. Таке становище детермінується відповідними процесами в суспільстві. Це, зокрема, різке скорочення державного фінансування, передовсім, у галузі технічних наук; переорієнтування промисловості на зарубіжні технології; відтік значної частини кваліфікованих фахівців і молоді для праці й навчання закордоном; гуманітаризація змісту професійної освіти; втрата інтересу до проблем політехнічної освіти з боку держави, вчених і викладачів; відсутність нових ідей у галузі політехнічної освіти; скорочення матеріальної бази трудового навчання в загальноосвітніх школах; моральне та фізичне старіння лабораторного обладнання для вивчення основ наук.

Перелік негативних тенденцій можливо ще доповнювати, але водночас важливо також відмітити позитивні зміни, які, на нашу думку, виступають передумовами до відродження політехнічної освіти. До них можна віднести такі чинники: по-перше, процес комп'ютеризації виробничої та освітньої сфер; по-друге, усвідомлення людською цивілізацією явної переваги в соціально-економічній та військовій галузях тих країн, які у своєму розвитку орієнтуються на високі технології та сучасні наукові досягнення; по-третє, зростання потреби у випускниках професійно-технічних навчальних закладів, які крім своєї спеціальності добре володіють обчислювальною та організаційною технікою, засобами комунікації [5]. Названі нами фактори актуалізують проблему політехнічної освіти, тим більш, що в останні десятиріччя означене питання майже не досліджувалося, тож нові можливості реалізації ідеї політехнізму не враховуються й недостатньо використовуються в шкільній освіті України.

Аналіз наукової літератури цього періоду дає підстави виокремити такі напрями наукових пошуків: висвітлення еволюції ідеї політехнізму (М. Колмакова, Г. Крап, Н. Кузін, С. Литвінов, Г. Московкіна, Л. Семеновська та ін.); обґрунтування її методологічних основ (С. Батишев, І. Клочков, М. Скаткін, С. Шабалов, С. Шаповаленко та ін.); розробка структури і змісту політехнічної освіти (П. Атутов, Ю. Васильєв, В. Гусєв, Д. Епштейн, К. Іванович, В. Ледньов, В. Поляков та ін.); розкриття науково-методичних аспектів проблеми політехнізму (Н. Буринська, В. Дарханов, М. Жиделєв, І. Зверєв та ін.).

Сьогодні, на жаль, шкільні навчальні заклади не мають необхідної матеріальної бази для забезпечення політехнічної освіти, а для того, щоб виправдати існуюче становище здійснюються спроби обґрунтування тези щодо її недоцільності. Водночас деякі вчені (В. Борисов, Й. Гушулей, В. Курило, В. Мадзігон, Н. Ничкало, В. Сидоренко та ін.) проводять думку, що обійняти достойне місце в Європейському співтоваристві українське суспільство зможе лише за умови оволодіння молоддю необхідним мінімумом політехнічних знань і умінь. Оскільки ідея політехнізму передбачає підготовку молоді до майбутньої трудової діяльності, змістові й організаційні характеристики якої змінюються залежно від суспільно-політичних і соціально-економічних умов життя людей, вважаємо доцільним у нашому дослідженні здійснити цілісний теоретико-методологічний аналіз феномену трудової діяльності. Зазначимо, що в сучасній науці не існує однозначного розуміння поняття «праця». Учені визначають його як складне, багатоаспектне явище, основний спосіб існування й самовиразу людини, розгортання її внутрішніх потенцій, перетворення зовнішньої необхідності у внутрішню потребу; як доцільну діяльність людини, спрямовану на видозміну та пристосування предметів природи для задоволення своїх потреб; як процес людської діяльності, обмежений просторово-часовими рамками, спрямований на самореалізацію й отримання певної вигоди; як синтетичну категорію, яка характеризує специфічну, властиву людині форму діяльності, спрямовану на освоєння й перетворення природного середовища, поліпшення соціальних відносин або перетворення нових цінностей [6, с. 490]. Водночас дослідники поділяють думку, що праця складає невід'ємну, об'єктивну передумову людського життя, а також виступає універсальною категорією, що охоплює всі аспекти рефлексії суто людської діяльності.

Трудова діяльність завжди виражається в певних формах. Моральна, естетична й релігійна форми діяльності формують духовно-практичне відношення людини до світу, який вміщує в себе людську суб'єктність. Усі прояви трудової діяльності взаємопов'язані, тому обмеження в одній галузі компенсуються здобутками в іншій. У сучасних наукових концепціях праці підкреслюється нормативний і водночас новаторський характер трудової діяльності, який розглядає її як процес, в якому людина реалізує себе, здійснюючи пошук і генерування нових способів і прийомів досягнення необхідних професійних результатів. Найбільш буденна, виснажлива й монотонна праця може набути творчого характеру за умови її відповідної організації, тобто може розглядатися як засіб подолання й звільнення особистості. Означені нами методологічні характеристики трудової діяльності знайшли відображення в теоретичних дослідженнях учених-політехністів: В. Мадзігона – у зв'язку з обґрунтуванням теоретичних основ продуктивної педагогіки як «науки про політехнічні закономірності й педагогічно доцільну технологію поєднання навчання з виробничою працею, де основні принципи всіх процесів виробництва і засобів праці виступають головною умовою наповнення змісту освіти як матеріальної так і духовної основи суспільства й особистості» [6, с. 7]; П. Атутова – щодо розкриття «функціональної природи й трансдисциплінарного характеру політехнічної освіти» [1, с. 5]; В. Медведєва – стосовно визначення «комбінаційних закономірностей трудової діяльності як предмету політехнічної освіти» [8, с. 10].

Отже, проведене дослідження виявило, що трудова діяльність виступає ключовим поняттям у розробці проблеми реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті. Серед різноманіття важливих проблем, до яких звертається сучасна наука: специфіка і зміст праці, природа праці, її суспільний характер, зародження й розвиток на різних етапах еволюції суспільств, її сенс і значення для людини, мотиви й стимули праці. Найголовніша з них: у чому полягає сутність праці в сучасних умовах і можливість отримання

задоволення від самореалізації в праці. Іншими словами, вчені ставлять собі за мету виявити екзистенціальну природу праці в новій освітній парадигмі з метою визначення й актуалізації нових аспектів творчості й самореалізації людини в праці, знайти шляхи для подолання протиріч між працею та виснажливою повинністю, буденністю, монотонністю, нудною необхідністю та задоволенням від самореалізації у праці, можливістю подолання й звільнення особистості. Встановлено, що соціально-економічна ситуація в Україні зумовлює необхідність удосконалення політехнічної освіти учнів шляхом посилення трудової спрямованості всіх ланок навчально-виховного процесу. При цьому важливо зосередити увагу на двох аспектах: змістовому й процесуальному. Змістовий визначає вимоги до програм, підручників та посібників; процесуальний – до методів і організаційних форм. Дотримання цих вимог має забезпечити, по-перше, формування в учнів універсальних та ефективних способів трудової діяльності з урахуванням соціальних, психологічних, екологічних, економічних, естетичних та інших факторів (моделювання, прогнозування, системний аналіз, проектування, дослідження); по-друге, виховання в них креативності, активності, самостійності, ініціативності й підприємливості, свідомого ставлення за власну долю. Тож майбутні розвідки плануємо здійснювати у змістовій і процесуальній площині досліджуваної проблеми.

Список використаної літератури

1. Атутов П. Р. Концепция политехнического образования в современных условиях / П. Р. Атутов // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 17–20.
2. Васильев Ю. К. Политехническая подготовка учителя средней школы / Ю. К. Васильев. – М. : Педагогика, 1978. – 175 с.
3. Гошкевич М. И. Основы гигиены школьного ручного труда / М. И. Гошкевич. – Херсон, 1905. – 184 с.
4. Политехнический принцип в обучении основам наук в средней школе : [пособие для учителей] / под ред. Д. А. Эпштейна. – М. : Просвещение, 1979. – 151 с.
5. Семеновська Л. Процес реалізації політехнізму в шкільній освіті України (XX століття) / Л. Семеновська // Педагогічні науки. – 2013. – № 1 (57). – С. 34–40.
6. Сидоренко В. Політехнічна освіта: сучасне бачення проблеми / В. Сидоренко, О. Калігаєва // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 2. – С. 4–7.
7. Шабалов С. М. Политехническое обучение / С. М. Шабалов. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 728 с.